

Redactioneel

ANTW 109 (1): 1–6

DOI: 10.5117/ANTW2017.1.HALS

In een tijd waarin de geesteswetenschappen ernstig onder druk staan, is een veelgehoorde verdediging dat een discipline als filosofie van onbetaalbaar belang is omdat ze kritisch leert denken en zo kan bijdragen aan een opener en rechtvaardiger samenleving. Deze verdediging snijdt absoluut hout – en dat maakt het des te wranger dat de filosofie als discipline zeer slecht in staat is gebleken deze waarden van openheid en rechtvaardigheid zelf in de praktijk te brengen. Hoewel er bijvoorbeeld al jaren debat is over het gebrek aan kansen voor vrouwen in de academische wijsbegeerte, blijft de situatie voor vrouwelijke filosofen problematisch, om nog maar te zwijgen over de positie van andere minderheden. De filosofie verbant nog altijd vele groepen en gezichtspunten naar de marges van het vakgebied.

Zo behaalden in de Verenigde Staten – het probleem betreft niet alleen de Lage Landen, en voor de Amerikaanse situatie zijn gedetailleerde cijfers beschikbaar – in 2014 welgeteld 346 staatsburgers hun doctoraat in de filosofie. Daarvan waren er 87 vrouw, 15 *Hispanic* of Latino, 12 Aziatisch en 11 Afro-Amerikaan; geen enkele *American Indian* mocht zich dat jaar doctor in de filosofie gaan noemen (Schwitzgebel 2016). Voor de Nederlandse en Belgische situatie bestaan enkel tellingen van het aandeel vrouwen, maar die laten een vergelijkbaar beeld zien. Zoals Anthonie Meijers in 2013 becijferde, was in Nederland destijds 25 van de 110 universitair docenten wijsbegeerte vrouw; van de universitair hoofddocenten waren dat er 5 van de 45, en van de hoogleraren 7 van de 65 (Meijers 2013). In de internationale vergelijking die Helen de Cruz in 2015 maakte, kwam België er niet beter vanaf: daar was twee jaar geleden 23,5% van de docenten van het vrouwelijk geslacht, 15,7% van de hoofddocenten en 5,6% van de hoogleraren.¹

¹ Helen de Cruz gaf hier in 2015 een presentatie over tijdens het jaarlijkse symposium van SWIP.NL (Society for Women in Philosophy. Nederland en Vlaanderen) in Antwerpen, en tijdens de jaarlijkse conferentie van de Onderzoeksschool Wijsbegeerte (OZSW) in Amsterdam in datzelfde jaar. Zie voor de Powerpoint haar pagina op academia.edu (Cruz 2015).

Behalve het gebrek aan academische posities voor vrouwen en andere minderheden in de filosofie, dat we ‘het institutionele probleem’ kunnen noemen, is er ‘het inhoudelijke probleem’ dat er zowel in onderwijs als in onderzoek een sterke voorkeur bestaat voor reproductie van steeds dezelfde filosofie. De continentale en analytische traditie kennen hun eigen *usual suspects*, maar binnen beide scholen worden vooral de grote namen aangehaald en gedoceerd. Het zijn de namen van filosofen die soms dood en soms levend maar vrijwel altijd blank en mannelijk zijn. Voor niet-westerse denkers, vrouwelijke filosofen maar bijvoorbeeld ook interdisciplinaire perspectieven is er in de mainstream filosofie weinig aandacht.

Als we bijvoorbeeld kijken naar citatiepraktijken, om ook hier een aantal percentages bij te geven, dan zien we dat in de vier hoogst gerangschikte (analytische) tijdschriften tussen 1993 en 2013 slechts 3,6% van de voetnoten naar het werk van vrouwelijke filosofen verwees, terwijl 6,3% ervan aan één enkele man – namelijk David Lewis – refereerde (Healy 2013). Een blik in de meest toonaangevende tijdschriften in de praktische filosofie laat verder zien dat de artikelen die zij tussen 2005 en 2015 publiceerden, op zijn best voor 6,9% en op zijn slechts voor 0,0% van de hand van mensen van kleur waren (Guerrero 2015).

Deze problemen hebben waarschijnlijk niet één enkele oorzaak, en de exacte oorzaken ervan kunnen ook van geval tot geval verschillen. In de literatuur wordt echter wel een aantal overtuigende argumenten genoemd. Zo worden de weinige aanstellingen van vrouwen door De Cruz met name geweten aan gegenderde concepties van academische excellentie, en aan een gebrek aan zelfreflectie onder filosofen in dit opzicht. In de filosofie wordt in vergelijking met andere disciplines een groter beroep gedaan op niet aan te leren briljantie (Storage, Horne, Cimpian & Leslie 2016). Niet alleen docenten kennen stelselmatig aan mannen een hogere graad van genialiteit toe, ook studenten doen dat in onderwijsbeoordelingen (MacNell, Driscoll & Hunt 2015: 291). De Cruz laat zien hoe deze ongrijpbare capaciteit ook doorwerkt in de citatie-indexen.

Andere verklaringen zijn gericht op het aanname- en bevorderingsbeleid en spreken bijvoorbeeld van *implicit bias*, dat wil zeggen een onbewuste vertekening van de blik waardoor degenen die op je lijken worden bevoordeeld en degenen die afwijken negatiever worden beoordeeld (Crouch 2012; Saul 2013; Jost, Rudman, Blair, Carney, Dasgupta, Glaser & Hardin 2009). *Stereotype threat* zorgt er dan weer voor dat de leden van minder vertegenwoordigde groepen zichzelf bij voorbaat minder geschikt achten voor bijvoorbeeld de filosofie, met alle gevolgen van dien voor hun wil om een academische carrière na te streven (Saul 2013; Schouten 2015;

Steele & Aronson 1995). Verder zijn er voorbeelden te over van seksuele intimidatie van vrouwen die de lust om een filosofische loopbaan te volgen is vergaan.² Al deze redenen belichten met name aspecten van het institutionele probleem. Daarnaast maakt het inhoudelijke probleem dat vrouwen en andere minderheden zich ook met betrekking tot de teksten die gelezen en geschreven (moeten) worden, niet op hun plaats voelen in de filosofische traditie.

Zo houdt het tweeledige probleem van onderrepresentatie zichzelf dus in stand. Niet-mannelijke, niet-westerse maar bijvoorbeeld ook niet-hetero of niet-cissexuele personen raken al vroeg in hun studie ontmoedigd – als ze er al voor kiezen om filosofie te gaan studeren. Wanneer ze wel een volgende trede op de academische ladder weten te bereiken, dringen deze groepen uiterst moeilijk door tot de filosofische top, waardoor ook de volgende generatie het zonder nieuwe canon en rolmodellen moet stellen.

Wij zijn ervan overtuigd dat deze cirkel doorbroken moet worden, niet alleen voor de groepen en gezichtspunten die zich nu nog in de marges van de filosofie bevinden, maar ook voor de filosofie zelf. De gedachte achter dit themanummer is dat de wijsbegeerte alleen maar heeft te winnen door meer perspectieven toe te laten dan nu het geval is. In wat volgt plaatsen we wat doorgaans marginaal is in het middelpunt van de belangstelling om duidelijk te maken welke rijkdom zich ophoudt aan de randen van de wijsbegeerte, en hoezeer zij zichzelf dus tekort doet door deze zaken geen centralere plaats te geven.

We openen met een artikel van Eric Schliesser, waarin hij een correctie aanbrengt op de geschiedenis van het liberalisme zoals deze gewoonlijk wordt verteld. Zoals Schliesser laat zien, kan het belangrijke liberale onderscheid tussen twee soorten vrijheden herleid worden tot het werk van Sophie de Grouchy (1764-1822), die dan ook als één van de moeders van het liberalisme moet worden aangeduid. Schliessers artikel wijst erop dat er geen inhoudelijke reden is dat de canon van de filosofie zo mannelijk is; die heeft alleen deze vorm kunnen krijgen door bepaalde vrouwelijke stemmen te negeren.

In het tweede stuk filosofeert Jenny Slatman over littekens. Aan de hand van empirisch onderzoek naar de concrete ervaring van vrouwen met een borstamputatie doet zij een voorstel om het gangbare fenomenologische idee van incorporatie te verbeteren. Slatman pleit dan ook voor een mate-

2 Zie bijvoorbeeld de sites 'What Is It Like To Be A Woman In Philosophy' (beingawomaninphilosophy.wordpress.com) en 'Sassy: Sharing Academic Sexism Stories w/ You' (academicsexismstories.gendersquare.org).

rialistische wending in de filosofie. Haar artikel laat zien dat filosofische theorieën niet volwaardig kunnen zijn, wanneer zij niet ook de geleefde ervaring van bijvoorbeeld mensen met een beschadigd lichaam serieus nemen.

In het derde artikel laat Azille Coetzee zien dat het westerse feminisme belangrijke kanttekeningen heeft geplaatst bij het generaliserende geluid dat de geschiedenis van de filosofie heeft gekenmerkt, maar toont vervolgens aan de hand van het werk van de Nigeriaanse sociologe Oyèrónké Oyèwùmí aan dat ook denkers als Luce Irigaray hun blinde vlekken kennen. Onterecht nemen zij namelijk aan dat een categorie als 'vrouw' universeel is. Coetzee benadrukt dus hoe belangrijk het is om de filosofie, inclusief de feministische, open te stellen voor niet-westerse gezichtspunten.

Katrine Smiet en Senne Nout schetsen in de vierde bijdrage hoe een filosofie eruit ziet die recht doet aan een veelvoud van concrete perspectieven. Ze betogen dat de wijsbegeerte gesitueerd en intersectioneel hoort te zijn: dient te erkennen dat elke theorie vanuit een bepaalde standpunt wordt geformuleerd en dat deze standpunten elkaar bovendien kunnen kruisen – iemand kan immers weliswaar man maar ook van niet-westerse afkomst zijn. Smiet en Nout maken zo duidelijk dat de filosofie niet homogenerend en eendimensionaal hoeft te zijn.

De bijdrage van Michiel Leezenberg vraagt meer aandacht voor de Islamitische wijsbegeerte. Hij laat zien dat de Islam niet alleen een theologische maar ook belangrijke filosofische en humanistische tradities kent, die bovendien gebruikt kunnen worden om Islamitisch extremisme te bekritisieren. Daarmee toont Leezenberg aan dat Islamitische wijsgeren meer dan alleen een doorgeefluik voor het Griekse gedachtengoed waren, en dat de filosofie alleen maar pertinentier kan worden door ook hun werk te bestuderen.

Mochten deze vijf artikelen wat al te politiek correct overkomen, we sluiten af met een stuk door Andreas De Block en Olivier Lemeire waarin zij nagaan of de filosofie niet te links is. Want hoewel de wijsbegeerte in de praktijk niet altijd even vooruitstrevend is, is zij in haar zelfbegrip zeker progressief, waardoor de vraag naar de positie van rechts georiënteerde denkers rijst. De Block en Lemeire nemen dit als uitgangspunt om te onderzoeken welke vormen van diversiteit de academische filosofie precies moet nastreven, en te kijken of daar wellicht grenzen aan zijn. Zij laten zien dat er ook voor ideologisch pluralisme wat te zeggen valt, aangezien en voor zover dit kan leiden tot verscherpte argumenten.

Zoals uit dit overzicht blijkt, is dit themanummer over diversiteit zelf

zeer divers van aard. Wat de artikelen echter gemeen hebben, is dat zij expliciteren hoeveel de filosofie te winnen heeft door meer open en inclusief te worden. Toch zijn er ook nog voldoende thema's en perspectieven die in dit nummer helaas niet aan bod komen, en zouden de onderwerpen die wel behandeld worden in feite een afzonderlijk themanummer verdienen. Maar dat onderstreept alleen maar dat streven naar meer diversiteit één van de belangrijkste taken is die de wijsbegeerte momenteel wacht. Een filosofie die geen oog heeft voor nieuwe perspectieven blijft zich immers slechts herhalen – en marginaliseert zo uiteindelijk vooral zichzelf.

Chantal Bax en Annemie Halsema

Bibliografie

- Crouch, M.A. (2012) Implicit Bias and Gender (and Other Sorts of) Diversity in Philosophy and the Academy in the Context of the Corporatized University, *Journal of Social Philosophy* 43, pp. 212-226.
- Cruz, H. de (2015) The Underrepresentation of Women in Academic Philosophy, *Academia.edu*, geraadpleegd januari 2017: www.academia.edu/29793370/The_underrepresentation_of_women_in_academic_philosophy.
- Guerrero, A. (2015) Journals and Diversity. Blog geplaatst op *Discrimination and Disadvantage* op 29 mei 2015, geraadpleegd januari 2017: philosophycommons.typepad.com/disability_and_disadvanta/2015/05/journals-and-diversity.html.
- Healy, K. (2013) Lewis and the Women. Blog geplaatst op *Kieranhealy.org* op 19 juni 2013, geraadpleegd januari 2017: <https://kieranhealy.org/blog/archives/2013/06/19/lewis-and-the-women/>.
- Jost, J.T., L.A. Rudman, I.V. Blair, D.E. Carney, N. Dasgupta, J. Glaser & C.D. Hardin (2009) The Existence of Implicit Bias is Beyond Reasonable Doubt: A Refutation of Ideological and Methodological Objections and Executive Summary of Ten Studies that No Manager Should Ignore, *Research in Organizational Behavior* 29, pp. 39-69.
- MacNell, L., A. Driscoll & A.N. Hunt (2015) What's in a Name: Exposing Gender Bias in Student Ratings of Teaching, *Innovative Higher Education* 40(4), pp. 291-303.
- Meijers, A. (2013) Gender and Philosophy in the Netherlands. Blog geplaatst op *Newapps* op 9 december 2013, geraadpleegd januari 2017: www.newappsblog.com/2013/12/gender-and-philosophy-in-the-netherlands-guest-post.html.
- Saul, J. (2013) Implicit Bias, Stereotype Threat and Women in Philosophy, in: K. Hutchison & F. Jenkins (red.) *Women in Philosophy: What Needs to Change?* Oxford: Oxford University Press, pp. 39-60.
- Schouten, G. (2015) The Stereotype Threat Hypothesis: An Assessment from the Philosopher's Armchair, for the Philosopher's Classroom. *Hypatia* 30(2), pp. 450-466.
- Schwitzgebel, E. (2016) Survey of Earned Doctorates Philosophy Data on Gender, Ethnicity, and Race. Geplaatst op 13 januari 2016, geraadpleegd januari 2017: www.faculty.ucr.edu/~eschwitz/SED.htm.

- Steele, C.M. & J. Aronson (1995) Stereotype Threat and the Intellectual Test Performance of African Americans, *Journal of Personality and Social Psychology* 69(5), pp. 797-811.
- Storage D., Z. Horne, A. Cimpian & S.-J. Leslie (2016) The Frequency of 'Brilliant' and 'Genius' in Teaching Evaluations Predicts the Representation of Women and African Americans across Fields. *PLoS ONE* 11(3), e0150194.